

ROZPRAWY KOMISJI JEZYKOWEJ

TOM LXI

ŁÓDZKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
ŁÓDŹ 2015

ŁÓDZKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
SOCIETAS SCIENTIARUM LODZIENSIS
WYDZIAŁ I - JĘZYKOZNAWSTWA, NAUKI O LITERATURZE I FILOZOFII

ROZPRAWY KOMISJI JĘZYKOWEJ

TOM LXI

ŁÓDZKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
ŁÓDŹ 2015

**ROZPRAWY
KOMISJI JĘZYKOWEJ**

ŁÓDZKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE
90-505 Łódź, ul. M. Skłodowskiej-Curie 11
tel. (42) 665-54-59; fax: (42) 665-54-64
Sprzedaż wydawnictw: (42) 66-55-448, <http://sklep.ltn.lodz.pl>
<http://www.ltn.lodz.pl> e-mail: biuro@ltn.lodz.pl

REDAKCJA NACZELNA WYDAWNICTW
ŁÓDZKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
Krystyna Czyżewska, Edward Karasiński,
Wanda M. Krajewska (redaktor naczelny), Henryk Piekarski, Jan Szymczak

Redaktor naczelny: IRENA JAROS (Uniwersytet Łódzki)

Członkowie redakcji: NATALIA ANANIEWA (Uniwersytet im. M. Łomonosowa, Moskwa)
MARIA BIOLIK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn), MAREK CYBULSKI
(Uniwersytet Łódzki), FELIKS CZYŻEWSKI (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin)
STANISŁAW DUBISZ (Uniwersytet Warszawski), JÚLIA DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ
(Uniwersytet Preszowski, Preszów), BOGUSŁAW DUNAJ (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)
PAWŁO HRYCENKO (Narodowa Akademia Nauk Ukrainy, Kijów)
KARMEN KENDA-JEŽ (Słoweńska Akademia Nauki i Sztuki, Lublana), MICHAEL MOSER
(Uniwersytet Wiedeński), BOŽENA OSTROMĘCKA-FRĄCZAK (Uniwersytet Łódzki)
PIOTR STALMASZCZYK (Uniwersytet Łódzki), ANNA STROKOWSKA (Uniwersytet Łódzki)

Sekretarz redakcji, redaktor tematyczny: KATARZYNA SICIŃSKA (Uniwersytet Łódzki)

Redaktor językowy: MARTA SZYMOR-RÓLCZAK (Uniwersytet Łódzki)

Czasopismo jest indeksowane w bazach CEJS, Copernicus, ERIH PLUS
oraz Linguistic Bibliography, znajduje się też na liście ministerialnej czasopism punktowanych.
Artykuły czasopisma w elektronicznej wersji są dostępne w bazach CEEOL oraz na portalu IBUK

Wydano z pomocą finansową Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego
oraz Edyty i Sylwii Grzegorzewskich

ISSN 0076-0390

© Copyright by Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2015

Opracowanie komputerowe: „PERFECT” Marek Szychowski, tel. 42 215-83-46
Druk: 2K Łódź sp. z o.o., ul. Płocka 35/45, www.2k.com.pl, 2k@2k.com.pl

Nakład: 200 egz.
Wyd. I. Wersja pierwotna: drukowana

SPIS TREŚCI

Izabela EJSMUNT-WIECZOREK, Motywacja czasowników w gwarach	5
– Verbs motivation in dialects	16
Marzena GUZ, Wartości w nazwiskach genetycznie niemieckich na Warmii u schyłku XVIII wieku	17
– Values in genetically German surnames in Warmia at the end of the 18 th century ...	27
Irena JAROS, Uwagi o zmianach znaczenia strukturalnego formacji słowotwórczych w gwarach	29
– Remarks on changes of structural meaning of derivational forms in dialects	41
Magdalena JUREWICZ-NOWAK, Językowe akty etykiety środowiskowej i zawodowej w rozmówkach handlowych Jerzego Schlaga (XVIII wiek)	43
– The language acts of environmental and professional etiquettes in the commercial phrasebook by George Schlag (XVIII c.)	60
Elwira KACZYŃSKA, Dialekt kreteński języka nowogreckiego – próba opisu na bazie materiału hydronimicznego, część 2: morfologia i leksyka	61
– The Cretan dialect of the Modern Greek language – a preliminary description on the basis of hydronymic data, part 2: morphology and vocabulary	78
Alina KĘPIŃSKA, O partykułach wzmacniających w szesnastowiecznych przekładach Ewangelii na język polski	79
– About intensive particles in 16 th century translations of the Gospel to Polish language	97
Ewa KLUBA, Tak zwane samogłoski nosowe w języku dzieci i młodzieży (na przykładzie polszczyzny mówionej uczniów z Belchatowa)	99
– „Nasal vowels” in the language of children and young people (based on the spoken Polish language students from Belchatow)	109
Eliza KOSZYKA, Konstrukcje porównawcze z komponentem animalistycznym w kilku krótkich utworach prozatorskich Adolfa Dygasińskiego	111
– Comparisons with animal names in a few short stories by Adolf Dygasiński	123
Irmína KOTLARSKA, Rola autorytetu nauczyciela domowego w kształtowaniu kompetencji komunikacyjnej arystokraty w I połowie XIX wieku na przykładzie „Dziennika nauczyciela domowego” z lat 1814–1823 Juliana Antonowicza	125
– The role of the home teacher’s authority in shaping the aristocrat’s communicative competence in the first half of the nineteenth century on the example of ‘The Journal of a Home Teacher’ from the years 1814–1823 by Julian Antonowicz	140

Monika KRESA, Od słuchowiska przez film po książkę – leksykalne wykładniki stylizacji językowej w „Samych swoich”	141
– From radio play through film to book – lexical exponents of language stylization in “Sami swoi”	161
Renata KUCHARZYK, „Słownik gwar polskich” PAN – nowe możliwości, nowe wyzwania	163
– “Dictionary of the Polish Dialects” of PAN – new opportunities, new challenges	173
Anna PIECHNIK, Gwara mówiona w pismach o charakterze oficjalnym (na przykładzie korespondencji do Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zakliczynie)	175
– Spoken local dialect in official papers (on the example of papers submitted to the Local Social Welfare Centre in Zakliczyn)	184
Agnieszka RASZEWSKA-KLIMAS, Nazwiska jako świadectwo zróżnicowania etnicznego mieszkańców Piotrkowa Trybunalskiego	185
– The surnames as evidence for the ethnic variety of Piotrkow Trybunalski’s residents	197
Katarzyna SICIŃSKA, Cechy fonetyczne polszczyzny południowokresowej w listach metropolity kijowskiego Jana (Hioba) Boreckiego z lat 1624–1629 ...	199
– Phonetic features of the Polish language of the Southern Borderland in the letters by Jan (Hiob) Borecki, the metropolitan of Kiev, from the years 1624–1629	220
Katarzyna SIKORSKA-BUJNOWICZ, Worüber lachen die Deutschen? Einige Bemerkungen zum deutschen Witz	221
– What do the Germans laugh at? Some remarks on the German joke	237
Dorota SZAGUN, Sylwa jako świadectwo sarmackich obyczajów. Przyczynek do badań	239
– Silva as a testimony Sarmatian custom. Introduction to the study	249
Ewa SZKUDLAREK-ŚMIECHOWICZ, Przypisy rzeczowe a tekst główny w publikacjach naukowych	251
– Footnotes and the main body of text in scientific publications	265
Ewelina ZAJĄC, Budowa słowotwórcza oikonimów i anoikonimów jednoskładnikowych (na podstawie materiału z terenu powiatu tureckiego)	267
– Formative construction of the single-component oikonyms and anoikonyms (on the basis of data from the district of Turek)	279
Rafał ZARĘBSKI, Nagromadzenia leksemów współfunkcyjnych jako element stylu XVI-wiecznej prozy pamiętnikarskiej (na materiale diariusza Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła)	281
– The collection of co-functional lexemes as an element of the 16 th -century style of the diarist prose (based on the diary of Mikołaj Krzysztof Radziwiłł)	296

ROZPRAWY KOMISJI JEZYKOWEJ LTN, t. LXI, 2015

STRESZCZENIA / SUMMARY

Izabela Ejsmunt-Wieczorek
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Instytut Filologii Polskiej
Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii; Poland
e-mail: izaejsmunt@wp.pl

MOTYWACJA CZASOWNIKÓW W GWARACH

Streszczenie

Artykuł wpisuje się tematycznie w krąg zagadnień związanych z motywacją derywatów w słotwórstwie gwarowym. Kwestia wielomotywyjności rzeczowników była już kilkakrotnie omawiana w odniesieniu do konkretnych kategorii nominalnych. Celem artykułu jest natomiast ukazanie problemów związanych z ustalaniem kierunku motywacji dla werbalnych formacji gwarowych. Punktem wyjścia jest ukazanie rozbieżności w definiowaniu istoty pojęcia motywacji oraz zaprezentowanie omawianych w literaturze językoznawczej rodzajów motywacji. Dalsza część artykułu omawia dylematy związane z określeniem rodzaju i kierunku motywacji na przykładzie konkretnych czasowników pochodzących z gwar południowomazowieckich.

Słowa kluczowe: gwara, słotwórstwo, czasownik, motywacja

VERBS MOTIVATION IN DIALECTS

Summary

The article thematically places itself in a circle of issues related to motivation of derivatives in a dialectword-formation. The subject of multiple motivation of nouns has been frequently discussed in relation to specific nominal categories. Whereas, the purpose of this article is to present the issues connected with establishing motivation direction for dialect verbal formations. The starting point is to show discrepancies in defining the essence of motivation itself as well as to present types of motivations in linguistics literature. The subsequent part of the article discusses dilemmas related to specifying the type and direction of motivation based on the example of specific verbs originating from the southern Mazovia dialects.

Keywords: dialect, word formation, verb, motivation

Marzena Guz
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski Olsztynie
Wydział Humanistyczny, Katedra Filologii Germańskiej
ul. Kurta Obitzta 1, 10-725 Olsztyn; Poland
e-mail: marzgu@op.pl

WARTOŚCI W NAZWISKACH GENETYCZNIE NIEMIECKICH NA WARMII U SCHYŁKU XVIII WIEKU

Streszczenie

Badaniem objęto nazwiska o niemieckiej genezie, odnotowane na Warmii pod koniec XVIII wieku. Celem artykułu jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, jakie wartości i antywartości zostały utrwalone w antroponimach z badanego okresu. Materiał badawczy do niniejszego szkicu pochodzi z czasopisma „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands“, z zeszytu specjalnego pt. „Die Bevölkerung des Ermlands 1773. Die ältesten Präsentationstabellen des Hochstifts. Band 3 – Register“. Jest to kataster sporządzony przez Niemców po pierwszym rozbiórce Polski dla celów podatkowych na Warmii. Analizę przeprowadzono na podstawie wybranych przykładów. Zbiór warmińskich nazwisk wskazuje, jakie wartości ceniono najbardziej lub na jakie cechy charakteru lub wyglądu zwracano baczną uwagę. Należą tu nazwiska z klas: «Witalność i jej brak»; «Chudość i otyłość / nieumiarkowanie w jedzeniu»; «Erudycja i prostactwo».

Słowa kluczowe: onomastyka, nazwiska, Warmia, język niemiecki

VALUES IN GENETICALLY GERMAN SURNAMES IN WARMIA AT THE END OF THE 18TH CENTURY

Summary

The study encompassed surnames of German origin, recorded in Warmia at the end of the 18th century. Its aim was to find out what values and anti-values were preserved in anthroponyms of the period. The study material was taken from the periodical “Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands“ from its special volume entitled “Die Bevölkerung des Ermlands 1773. Die ältesten Präsentationstabellen des Hochstifts. Band 3 – Register”. It is a cadastral register prepared by the Germans for fiscal purposes in Warmia after the first partition of Poland. The analysis was conducted on selected examples. The set of Warmian surnames indicates what values were most esteemed or what traits of personality or appearance attracted people’s attention. These are surnames belonging to the following classes: Vitality or a lack thereof; Thinness and obesity / Intemperance in eating; Erudition and crudeness.

Keywords: onomastics, surnames, Warmia, German language

Irena Jaros
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii
ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź, Poland
e-mail: irjar@wp.pl

UWAGI O ZMIANACH ZNACZENIA STRUKTURALNEGO FORMACJI SŁOWOTWÓRCZYCH W GWARACH

Streszczenie

Na podstawie przykładów formacji należących do dwu kategorii słowotwórczych – nazw osobowych wykonawców czynności oraz nazw środków czynności, pochodzących z terenu Polski centralnej, zostały zaprezentowane dwa procesy – leksykalizacji i wtórnego nabywania podzielności słowotwórczej przez wyrazy, w których doszło do zmian o charakterze słowotwórczym i semantycznym. Zerwanie związków motywacyjnych między derywatem a podstawą słowotwórczą zachodzi m.in. z powodu zaniku przestarzałych, archaicznych form, które były podstawą ich kreacji, funkcjonowania wyrazów o nieproduktywnych dzisiaj formantach lub pogłębiającego się rozziemia między znaczeniem podstawy a znaczeniem derywatu. Zjawisko nabywania znaczenia strukturalnego przez wyrazy zleksykalizowane lub genetycznie niepodzielne słowotwórczo spowodowana jest m.in. znanym z historii języka polskiego zjawiskiem ciężenia nazw o charakterze czynnościowym w kierunku motywacji czasownikowej.

Słowa kluczowe: słowotwórstwo, gwary Polski centralnej, leksykalizacja, wtórne znaczenie słowotwórcze

REMARKS ON CHANGES OF STRUCTURAL MEANING OF DERIVATIONAL FORMS IN DIALECTS

Summary

On the basis of examples of forms coming from central Poland and belonging to two derivational categories, personal names of action performers and names of manners of action, two processes have been presented namely lexicalization and the process of re-acquiring derivational divisibility by lexemes which were subjected to morphological and semantic changes. The break of motivational relations between a derivative and a root word happens i.a. due to the extinction of outdated archaic forms, which provided the basis for their creation, the functioning of words with presently unproductive formatives or the widening gap between the meaning of a root word and the meaning of a derivative. The phenomenon of gaining structural meaning by lexicalized words or words which are genetically simplex is caused i.a. by the inclination of personal names of action performers and names of manners of action towards verbal motivation as known from the history of the Polish language.

Keywords: word formation, central Poland dialects, lexicalization, delexicalization

Magdalena Jurewicz-Nowak
Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Humanistyczny
Zakład Historii i Pragmatyki Języka Polskiego; Poland
e-mail: m.jurewicz@ifp.uz.zgora.pl

JĘZYKOWE AKTY ETYKIETY ŚRODOWISKOWEJ I ZAWODOWEJ W ROZMÓWKACH HANDLOWYCH JERZEGO SCHLAGA (XVIII WIEK)

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest charakterystyka grzecznościowych zachowań językowych we wspólnocie miejskiej determinowanej ekonomicznie. Należą one w większości do skonwencjonalizowanych zachowań komunikatywnych. Zbiór tych zachowań przyporządkowanych w danej grupie społecznej (kulturowej) określonym okolicznościom tworzy obyczaj językowy. Podstawę materiałową badań stanowią osiemnastowieczne rozmówki polsko-niemieckie autorstwa Jerzego Schlaga (1692–1764). Analiza wykazała różnorodność formalnojęzykową i funkcjonalną aktów grzecznościowych. Dominują modelowe zachowania grzecznościowe nad tzw. grzecznością negatywną. Reguły etykiety językowej zawarte w rozmówkach nie różnią się zasadniczo od ogólnopolskiego wzorca grzeczności. Determinanty ekonomiczne mają wpływ na zachowania grzecznościowe, ale nie są jedynym składnikiem warunkującym ich charakter. Zależność ludzi od siebie, sposób pozyskiwania pieniędzy, obrona interesów, okoliczności działań handlowych oraz powtarzalność sytuacji kształtują więzi wspólnotowe, obyczaje i językowe zachowania grzecznościowe, nadając im nieraz odrębne rysy.

Słowa kluczowe: dzieje używania języka, wspólnota komunikatywna, grzecznościowe zachowania językowe, rozmówki polsko-niemieckie

THE LANGUAGE ACTS OF ENVIRONMENTAL AND PROFESSIONAL ETIQUETTES IN THE COMMERCIAL PHRASEBOOK BY GEORGE SCHLAG (XVIII C.)

Summary

The purpose of the articles to characterize linguistic behaviour of politeness in the urban community determined economically. They belong mostly to the conventional communicative behaviour. This set of behaviour as signed in a given social group (cultural) to specific circumstances creates a language custom. The material basis of the study is the eighteenth-century Polish-German phrasebook by George Schlag (1692–1764). The analysis showed the formal and linguistic as well as functional diversity of acts of politeness. The model behaviour of politeness dominates over so-called negative politeness. The rules of language etiquette contained in the phrasebook do not differ substantially from the nationwide pattern of politeness. Economic determinants affect the behaviour of politeness, but are not the only component influencing its character. The dependence of people from each other, the way to obtain money, the defence of interests, the circumstances of trade activities and the repeatability of situations shape the community ties, customs and language behaviour of politeness, sometimes giving them distinct features.

Keywords: the history of language use, speech communities, the behaviour of politeness, Polish-German phrasebook

Elwira Kaczyńska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Filologii Klasycznej
ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź; e-mail: aradaina@gmail.com

DIALEKT KRETEŃSKI JĘZYKA NOWOGRECKIEGO –
PRÓBA OPISU NA BAZIE MATERIAŁU HYDRONIMICZNEGO,
CZEŚĆ 2: MORFOLOGIA I LEKSYKA

Streszczenie

Artykuł jest uzupełnieniem wcześniejszej publikacji [Kaczyńska, 2014a, s. 93–120], pokazującej charakterystyczne cechy dialektu kreteńskiego języka nowogreckiego poprzez pryzmat nowożytnej hydronimii wyspy Kreta. W niniejszej pracy omówiono wybrane ogólnokreteńskie zjawiska morfologiczne (słowotwórcze i fleksyjne). Część tych zjawisk ma archaiczny charakter, sięgający zapewne epoki antycznej. Ślady starożytnego dialektu doryckiego obserwuje się także w leksyce apelatywnej, stanowiącej podstawę kreteńskich jednostek hydronimicznych. W słownictwie dialektu kreteńskiego zauważa się silny wpływ języka włoskiego, co tłumaczy się długoletnim panowaniem Republiki Weneckiej na Krecie (1204–1669). Leksyka kreteńska obfituje w turcyzmy, wchłonięte przez dialekt miejscowy w okresie osmańskiej okupacji wyspy (1669–1898). Odnotowuje się arabskie pochodzenie ograniczonej liczby dialektyzmów. Zapożyczenia z języków południowosłowiańskich, albańskiego lub rumuńskiego stanowią bardzo znikomą grupę.

Słowa kluczowe: język nowogrecki, nazwy wodne, dialekt kreteński

THE CRETAN DIALECT OF THE MODERN GREEK LANGUAGE –
A PRELIMINARY DESCRIPTION ON THE BASIS OF HYDRONYMIC DATA,
PART 2: MORPHOLOGY AND VOCABULARY

Summary

The paper, which supplements an earlier article [Kaczyńska, 2014a, s. 93–120], presents an overview of different features of the Cretan dialect of Modern Greek on the basis of the island's modern hydronymy. The author discusses 18 morphological phenomena connected with Common Cretan word-formation and nominal flexion. Some of them demonstrate an archaic (Ancient Greek) character. There are clear traces of ancient Doric speech in the vernacular vocabulary, as well as in the Modern Cretan water names. The Cretan dialect was strongly influenced by the Italian language during the Venetian occupation of the island (1204–1669). The Turkish language contributed significantly to the dialect's lexicon by supplying numerous loanwords absorbed during the Ottoman rule in Crete (1669–1898). Some Cretan dialectisms seem to derive from Arabic. Lexical borrowings from South Slavic, Albanian and Romanian are sparse.

Keywords: Modern Greek, river names, Cretan dialect

Alina Kępińska
 Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki
 Instytut Języka Polskiego; Poland
 e-mail: a.kepinska@uw.edu.pl

O PARTYKUŁACH WZMACNIAJĄCYCH W SZESNASTOWIECZNYCH PRZEKŁADACH EWANGELII NA JĘZYK POLSKI

Streszczenie

Artykuł traktuje o partykułach wzmacniających (afektantach) w XVI-wiecznych tłumaczeniach Ewangelii na język polski. Obecność partykuł ekspresywnych (emotywnych) jest cechą charakterystyczną polszczyzny dawnej i gwar. Także w XVI-wiecznych przekładach Ewangelii występuje wiele różnych partykuł, jak *a*, *i*, *to*, ale najczęstsze są partykuły *że* i *ci*. Tylko one też ulegają skróceniu do *-ż* i *-ć*, zwykle w pozycji posamogłoskowej, choć nie tylko, jak pokazują takie przykłady, jak *jeśliż* i *jeśliże* oraz *jeślić* i *jeślić*.

W artykule ukazana jest zarówno geneza partykuły *ci*, propozycje jej transkrypcji dla tekstów typu A, czyli wydań ściśle naukowych, dokumentacyjnych, przeznaczonych dla celów badawczych, jak i zróżnicowana frekwencja partykuł *ci/-ć* oraz *że/-ż* w dziewięciu różnych szesnastowiecznych przekładach Ewangelii na język polski, od największej w Biblii brzeskiej do niewielkiej w tłumaczeniach Szymona Budnego. Podjęta jest próba ukazania przyczyn tej różnorodności; wskazuje się, że wpływ na to zjawisko ma przede wszystkim chronologia tekstów, w mniejszym zaś stopniu wyznaczenie (konfesja) tłumaczy.

Słowa kluczowe: partykuła wzmacniająca, geneza partykuły *ci*, polszczyzna biblijna XVI wieku, przekłady Ewangelii

ABOUT INTENSIVE PARTICLES IN 16TH CENTURY TRANSLATIONS OF THE GOSPEL TO POLISH LANGUAGE

Summary

The article treats of the intensive particles (affective) in 16th century translations of the Gospel to Polish language. The presence of expressive particles (emotive ones) is a specific feature of the old Polish language and of the local dialects. In 16th century translations of the Gospel we can find a lot of different particles too, such as *a*, *i*, *to*, but the most frequent are *že* and *ci*. Only these particles are shortened to *-ž* and *-ć*, usually when placed after the vowel, but sometimes not, as can be seen in such examples as *jeśliż* and *jeśliże*, as well as *jeślić* and *jeślić*.

The article presents the origin of particle *ci* and the proposals of its transcription for the texts of A type, i.e. the publications strictly scientific, documentation ones, for research purposes. There is also covered the diverse frequency of particles *ci/-ć* and *že/-ž* in nine different 16th century translations of the Gospel to Polish language, from the highest frequency in Bible from Brześć, to smallest in Szymon Budny's translations. An attempt to present the reasons of this diversity is also the subject of the article: it is shown that especially the chronology of texts influences this phenomenon, in a smaller extent the religion (confession) of translators.

Keywords: intensive particle, origin of particle *ci*, Biblical Polish language of 16th century, Gospel translations

Ewa Kluba
Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki,
Katedra Lingwistyki Kulturowej i Socjolingwistyki
ul. Gołębia 20, 31-007 Kraków; Poland
e-mail: ewa.kusmierek@uj.edu.pl

TZW. SAMOGŁOSKI NOSOWE W JĘZYKU DZIECI I MŁODZIEŻY (NA PRZYKŁADZIE POLSZCZYZNY MÓWIONEJ UCZNIÓW Z BÉLCHATOWA)

Streszczenie

Niniejszy artykuł stanowi próbę ustalenia społecznego zasięgu wymowy wariantów tzw. samogłosek nosowych ϵ i q w najmłodszym pokoleniu Polaków, w tym przypadku mieszkańców Bělchatowa (woj. łódzkie). Zostali oni podzieleni na grupy ze względu na wiek oraz pochodzenie społeczne.

W tekstach czytanych zmienna (ϵ) w pozycji wygłosowej w języku większości badanych realizowana była jako wariant ustny [e]. Jedynie u dzieci pochodzenia robotniczego pojawił się wariant [ϵ], co tłumaczy się wpływem pisma na wymowę. W tekstach mówionych dominującą realizacją był odnosowiony wariant [e].

Zmienna (q) w wygłosie, w tekstach czytanych, najczęściej wymawiana była zgodnie z normą jako nosowy wariant [q]. W tej samej pozycji, w tekstach mówionych, najczęściej występowała samogłoska nosowa [q]. Jednak najmłodszy informatorzy pochodzenia robotniczego realizowali tu połączenie [om], co może być wynikiem szerzenia się wymowy gwarowej południowej i wschodniej Polski na obszary Polski centralnej.

W omawianej pozycji zarówno w wypadku (ϵ), jak i (q) zanotowano liczne formy hiperpoprawne.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że w tekstach czytanych, jak i mówionych wiek i pochodzenie społeczne respondentów nie miały wpływu na częstotliwość występowania samogłosek nosowych $-\epsilon$ i $-q$ w śródgłosie wyrazów.

Słowa kluczowe: antroponimia, nazwy własne, imiona męskie, warianty imion, pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie

„NASAL VOWELS” IN THE LANGUAGE OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE (BASED ON THE SPOKEN POLISH LANGUAGE STUDENTS FROM BELCHATOW)

Summary

The presented article is to determine the pronunciation spread of nasal vowels ϵ and q in the youngest generation of Belchatow's people. They have been grouped by taking into consideration their age and social origin.

In read texts the variable (ϵ), in word-final position in the language of the most of children being tested, was fulfilled as the variable [e]. Only in the case of working-class children the variable [ϵ] has occurred, which is explained by the writing influence on pronunciation. In spoken texts, the non-nasal variable [e] was in the ascendant.

The variable (q), in its final position, in read texts was usually pronounced under canon of the nasal variable (q). In the same position, the nasal vowel [q] was the most common in spoken texts. However, the youngest communicants of working-class origin has made a combination [om],

which can be a result of dialect pronunciation of Northern and Southern Poland being spread onto the central part of Poland.

There has been many forms of hypercorrection of both (*e*) and (*q*), in the discussed stand.

On the grounds of the carried out research, it can be ascertained that, in both, read and spoken texts, age and social origin of respondents did not have any influence on the frequency of appearance of nasal vowels *-e* and *-q* in mid-word position.

Keywords: anthroponomy, proper name, male names, names' variants, polish-east slavic borderland

ELIZA KOSZYKA

Doktorantka w Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach; Poland
e-mail: koszyka.eliza@gmail.com

KONSTRUKCJE PORÓWNAWCZE Z KOMPONENTEM ANIMALISTYCZNYM
W KILKU KRÓTKICH UTWORACH PROZATORSKICH
ADOLFA DYGASIŃSKIEGO

Streszczenie

W artykule omówionych zostało 35 konstrukcji porównawczych zawierających nazwę zwierzęcia, użytych przez Adolfa Dygasińskiego w jego krótkich utworach prozatorskich. Podjęto również próbę ustalenia, w jakim stopniu zastosowanie przez autora w porównaniach nazw zwierząt wpływa z jego specyficznego, nacechowanego uczuciowo stosunku do nich, a w jakim jest tylko i wyłącznie wynikiem tendencji naturalistycznych. Przedstawiono strukturę komparacji; wyróżniono porównania proste, rozbudowane oraz spiętrzone. Zbadano również, w której części porównania występuje nazwa zwierzęcia; wyodrębniono trzy grupy: 1) zwierzę jest przedmiotem porównania; 2) zwierzę jest obiektem porównywanym; 3) zwierzę jest przedmiotem i obiektem porównania. Starano się również przedstawić miejsce tego typu porównań w twórczości innych pisarzy pozytywizmu: Bolesława Prusa, Henryka Sienkiewicza oraz Elizy Orzeszkowej.

Słowa kluczowe: porównania, nazwy zwierząt, słownictwo animalistyczne, Adolf Dygasiński

COMPARISONS WITH ANIMAL NAMES IN A FEW SHORT STORIES
BY ADOLF DYGASIŃSKI

Summary

The article describes 35 comparisons with animal names used by Adolf Dygasiński. It also attempts to assess whether Dygasiński used these comparisons in relation to his emotional attitude towards animals or merely from his naturalistic tendencies. The identified comparisons are divided into simple and two types of complex. The article also analyzes the allocation of animal names in comparison structure and divides them into three groups: 1) the animal is the subject of comparison, 2) the animal is the object of comparison, 3) the animal is both the subject and object of comparison. The article also analyzes the allocation of comparisons with animal names in works of other positivist authors (Bolesław Prus, Henryk Sienkiewicz and Eliza Orzeszkowa).

Keywords: comparisons, animal names, animalistic lexis, Adolf Dygasiński

Irmina Kotlarska
Uniwersytet Zielonogórski,
Wydział Humanistyczny, Instytut Filologii Polskiej
Zakład Historii i Pragmatyki Języka Polskiego; Poland
e-mail: ikotlars@uz.zgora.pl

ROLA AUTORYTETU NAUCZYCIELA DOMOWEGO W KSZTAŁTOWANIU
KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNEJ ARYSTOKRATY
W I POŁOWIE XIX WIEKU NA PRZYKŁADZIE „DZIENNIKA
NAUCZYCIELA DOMOWEGO” Z LAT 1814–1823 JULIANA ANTONOWICZA

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest próba wskazania roli nauczycieli domowych w kształtowaniu kompetencji komunikacyjnej arystokracji w okresie rozbiorowym. Podstawą materiałową rozważań jest rękopiśmienny dziennik autorstwa bazylianina Juliana Antonowicza (1750–1824), który był nauczycielem domowym hrabiego Jana Bogdana Tarnowskiego (1805–1850). Podkreśla się znaczenie autorytetu nauczyciela w systemie edukacji domowej i przedstawia jego źródła na przykładzie osoby J. Antonowicza i jego dorobku pisarskiego. Autorytet ten uznaje się za kluczowy w kształtowaniu kompetencji komunikacyjnej młodego arystokraty. W artykule przedstawione zostały tekstowe sposoby umacniania autorytetu nauczyciela obecne w *Dzienniku nauczyciela domowego*. Zaprezentowano także bezpośrednie dowody kształtowania kompetencji komunikacyjnej hrabiego przez nauczyciela. Obserwacje dotyczące sposobu używania języka przez nauczyciela domowego i jego dbałość o sprawne posługiwanie się językiem przez młodego arystokratę są ilustracją zagadnienia o charakterze lingwistyczno-obyczajowym, jakim jest rola autorytetu w funkcjonowaniu wspólnoty i jego wpływ na kształtowanie i upowszechnianie wzorów zachowań językowych.

Słowa kluczowe: kompetencja komunikacyjna, celowe użycie języka, autorytet, dziennik nauczyciela domowego

THE ROLE OF THE HOME TEACHER'S AUTHORITY IN SHAPING
THE ARISTOCRAT'S COMMUNICATIVE COMPETENCE
IN THE FIRST HALF OF THE NINETEENTH CENTURY ON THE EXAMPLE
OF 'THE JOURNAL OF A HOME TEACHER'
FROM THE YEARS 1814–1823 BY JULIAN ANTONOWICZ

Summary

The aim of the article is an attempt to indicate the role of home teachers in shaping communicative competence of aristocracy during the era of partitions. The article is based on the handwritten journal of a home teacher Julian Antonowicz (1750–1824) who was a tutor of Jan Bogdan Tarnowski (1805–1850). The article emphasizes the importance of the teacher's authority in the system of homeschooling. It also shows the source of this authority on the example of Julian Antonowicz and his literary production. The authority is considered to be crucial in shaping the communicative competence of the young aristocrat. The article presents the text ways to strengthen the authority of the teacher present in 'The journal of a home teacher'. The article also presents the direct evidence of forming the communicative competence of a young Count by the teacher. Observations of using

---

the language by the home teacher and his attention to proper use of language by a young aristocrat illustrate the linguistic and habitual issue which is the role of authority in the functioning of the community and its influence on the formation and dissemination patterns of language behavior.

Keywords: communicative competence, intentional language usage, authority, journal of a home teacher

Monika Kresa
Uniwersytet Warszawski, Wydział Polonistyki,
Zakład Historii Języka Polskiego i Dialektologii,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa;
Polande-mail: mon_kre@wp.pl

OD SŁUCHOWISKA PRZEZ FILM PO KSIĄŻKĘ – LEKSYKALNE WYKŁADNIKI STYLIZACJI JĘZYKOWEJ W „SAMYCH SWOICH”

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest leksyka wyekscerpowana z trzech tekstów związanych z jedną z najpopularniejszych komedii PRL-u – filmem *Sami swoi*. Pod uwagę wzięto dialogi filmowe, tekst zrealizowanego w 1965 roku słuchowiska *I było święto* oraz powieści *Sami swoi* wydanej w 1993 roku. Z tekstów, których autorem jest Andrzej Mularczyk, wyekscerpowano 5 klas leksemów pełniących funkcje wykładników stylizacyjnych, a zatem leksykę kresową, ogólnogwarową, kolokwialną i wulgarną, ogólnopolską nazywającą realia wiejskie oraz ogólnopolską odnoszącą się do realiów kresowych. Analiza wykazała, że najwięcej wykładników stylizacji językowej wykorzystano w tekście najpóźniejszym, czyli książce; najmniej – w słuchowisku. Najliczniejszą klasą we wszystkich omawianych tekstach jest klasa leksyki ogólnopolskiej nazywającej realia wiejskie, spośród klas leksyki dyferencyjnej zaś – leksyka potoczna i kolokwialna. Okazuje się natomiast, że w tych stylizowanych na polszczyznę przesiedleńców z Kresów dialogach najmniej jest leksyki typowo kresowej; częstsza, choć nadal rzadka, jest natomiast leksyka ogólnogwarowa.

Słowa kluczowe: stylizacja, leksyka, film, *Sami swoi*, Andrzej Mularczyk

FROM RADIO PLAY THROUGH FILM TO BOOK – LEXICAL EXPONENTS OF LANGUAGE STYLIZATION IN “SAMI SWOI”

Summary

The subject of this article is the lexis from the three texts connected with one of the most popular comedies in PRL – movie *Sami swoi*. Film dialogues, text of the radio play *I było święto* from 1965 and novel *Sami swoi* published in 1993 were taken into account. Five classes of lexemes functioning as exponents of stylization were indicated in the texts written by Andrzej Mularczyk, namely lexis from Kresy, lexis typical to all dialects, colloquial and vulgar lexis, non-dialectal lexis describing rural realities, non-dialectal lexis referring to realities in Kresy. The analysis showed that the largest amount of exponents of language stylization was used in the newest text – book, and the lowest amount – in the radio play. The class of non-dialectal lexis describing rural realities was the most numerously represented class in the three texts. But from the perspective of differential lexis the most numerous was colloquial and vernacular lexis. Nevertheless, in the dialogues representing the language of Poles disrooted from Kresy the least represented class was lexis typical to Kresy. More often, but still not frequent enough was lexis typical to all dialects.

Keywords: stilization, lexis, film, *Sami swoi*, Andrzej Mularczyk

Renata Kucharzyk
Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie
Zakład Dialektologii Polskiej
al. Mickiewicza 31, 31–120 Kraków; Poland
e-mail: renatak@ijp-pan.krakow.pl

„SŁOWNIK GWAR POLSKICH” PAN – NOWE MOŻLIWOŚCI,
NOWE WYZWANIA

Streszczenie

Przedmiotem rozważań w tym artykule są dalsze losy *Słownika gwar polskich* PAN. Odpowiadając na postulaty środowiska językoznawczego, zaniepokojonego odległą perspektywą ukończenia tego monumentalnego dzieła, zespół autorski rozpoczął dyskusję nad wprowadzeniem zmian w sposobie opracowania SGP PAN. W artykule omówione zostały główne modyfikacje, które autorzy słownika zamierzają wprowadzić, a najważniejszą z nich jest przejście od tradycyjnej, drukowanej formy publikowania do wersji elektronicznej.

Słowa kluczowe: leksykografia, *Słownik gwar polskich* PAN, zmiany

“DICTIONARY OF THE POLISH DIALECTS” OF PAN –
NEW OPPORTUNITIES, NEW CHALLENGES

Summary

The subject of the article includes the future of the *Dictionary of the Polish Dialects* of PAN. Responding to the postulates of the linguists, who are anxious about the length of time within which this monumental work may be finished, the team of authors have started a discussion on introducing changes in the way of preparing the *DPD* of PAN. The article presents the main modifications which the lexicon authors are about to introduce. The most important of those changes includes the transition from the traditional, printed form of publishing to the electronic version.

Keywords: lexicography, the *Dictionary of the Polish Dialects* of PAN, changes

Anna Piechnik
Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki
Katedra Lingwistyki Kulturowej i Socjolingwistyki
ul. Gołębia 20, 30-007 Kraków; Poland
e-mail: anna.piechnik@uj.edu.pl

GWARA MÓWIONA W PISMACH O CHARAKTERZE OFICJALNYM
(NA PRZYKŁADZIE KORESPONDENCJI DO GMINNEGO OŚRODKA
POMOCY SPOŁECZNEJ W ZAKLICZYNIE)

Streszczenie

Artykuł dotyczy wpływu gwary (czyli języka mówionego) na kształt językowy pism kierowanych przez mieszkańców Pogórza Ciężkowicko-Rożnowskiego do Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej (GOPS) w Zakliczynie, w powiecie tarnowskim, w latach 2006–2014. Analizie poddano 248 tekstów. Pochodzą one zwykle od słabo wykształconych osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, zajmujących się wyłącznie rolnictwem – więc od grupy, u której można się spodziewać stosunkowo dobrze zachowanej gwary. Cechy gwarowe, odnotowane jedynie w 10% pism, wskazują na brak wystarczających kompetencji językowych i komunikacyjnych, które pozwoliłyby piszącym na przełączenie kodu. Teksty utrwalają gwarowe cechy fonetyczne (zwłaszcza wokaliczne), a także morfologiczne (szczególnie słowotwórcze) oraz leksykalizmy, których dialektalna proveniencja nie jest uświadamiana.

Słowa kluczowe: Zakliczyn, gwary pasa pogórskiego, dialekt małopolski, gwara w tekście

SPOKEN LOCAL DIALECT IN OFFICIAL PAPERS (ON THE EXAMPLE
OF PAPERS SUBMITTED TO THE LOCAL SOCIAL WELFARE CENTRE
IN ZAKLICZYN)

Summary

The article discusses the influence of a local dialect (i.e. spoken language) on the linguistic shape of papers submitted by the inhabitants of the Highlands of Ciężkowice-Rożnów to the Local Social Welfare Centre (GOPS) in Zakliczyn, in the Tarnów district, from 2006 to 2014. 248 texts have been analysed. Most of them were written by poorly educated people in a difficult financial situation, who only deal with farming – i.e. by the group of people whose knowledge of a local dialect is expected to be relatively good. Local dialect features, detected in only 10% of the papers, indicate the lack of sufficient language and communication skills that would make it possible for the authors to switch the code. The texts reflect local dialect phonetic features (especially vocalic ones), morphological features (especially those related to word-formation), as well as lexical units whose dialectal origin is not realized.

Keywords: Zakliczyn, local dialects of the highlands, a Lesser Poland dialect, local dialects in texts

Agnieszka Raszewska-Klimas
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Filia w Piotrkowie Trybunalskim,
Wydział Filologiczno-Historyczny
Instytut Filologii Polskiej
ul. J. Słowackiego 114/118, 97-300 Piotrków Trybunalski, Poland
e-mail: a.klimas@unipt.pl

NAZWISKA JAKO ŚWIADECTWO ZRÓŻNICOWANIA ETNICZNEGO MIESZKAŃCÓW PIOTRKOWA TRYBUNALSKIEGO

Streszczenie

Analizowany materiał językowy pochodzi ze *Słownika nazwisk mieszkańców Piotrkowa Trybunalskiego i okolic XIX–XX wieku*, autorstwa E. Piotrowicz, A. Raszewskiej-Klimas i L. Pacan-Bonarek. Ukazana została różnorodność struktur onimicznych uwarunkowana podłożem historyczno-kulturowym. Poprzez pryzmat nazwiska omówiono zróżnicowanie etniczne mieszkańców dawnego Piotrkowa. Dokonano analizy etymologicznej i strukturalnej obcych nazwisk piotrkowian. Na niepolskie pochodzenie antroponimów wskazują zarówno podstawy derywacyjne (odetniczne, odmiejscowe, odimienne i odapelatywne), jak i struktura nazwisk. W nazwiskach piotrkowian widoczne są ślady rosyjskie, ukraińskie, białoruskie, łuzyckie, pruskie, litewskie, czeskie, słowackie, węgierskie, austriackie, włoskie, jidysz i inne. Obce nazwiska mieszkańców Piotrkowa ulegały różnym procesom adaptacyjnym do polskiego systemu językowego.

Słowa kluczowe: onomastyka, antroponimia, etniczność

THE SURNAMENES AS EVIDENCE FOR THE ETHNIC VARIETY OF PIOTRKOW TRYBUNALSKI'S RESIDENTS

Summary

The analysed linguistic material comes from „The Dictionary of the 19th and 20th-century Surnames of Piotrkow and Its Surroundings' Residents” by E. Piotrowicz, A. Raszewska-Klimas and L. Pacan-Bonarek. The variety of onymic structures conditioned to the historical-cultural ground has been presented. The ethnic variety of the town inhabitants is shown through the prism of the surname. The foreign surnames of Piotrkow's inhabitants have undergone an etymological and structural analysis. The derivational bases (ethnic-based, place-based, name-based and appellative-based) as well as the surnames' structures indicate the non-Polish origin of the anthroponyms. In the surnames of Piotrkow's residents there are Russian, Ukrainian, Belarusian, Lusatian, Prussian, Lithuanian, Czech, Slovakian, Hungarian, Austrian, Italian, Yiddish and other traces. The foreign surnames of Piotrkow's residents went through various adaptation processes to the Polish language system.

Keywords: onomastics, anthroponymy, ethnicity

Katarzyna Sicińska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii
ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź, Poland
e-mail: katarzyna.sicinska@uni.lodz.pl

CECHY FONETYCZNE POLSZCZYZNY POŁUDNIOWOKRESOWEJ
W LISTACH METROPOLITY KIJOWSKIEGO
JANA (HIOBA) BORECKIEGO Z LAT 1624–1629

Streszczenie

Artykuł zawiera omówienie graficzno-fonetycznych właściwości dwóch listów Jana (Hioba) Boreckiego, prawosławnego metropolity kijowskiego w latach 1620–1631. Listy te, adresowane do księcia Krzysztofa Radziwiłła, datowane jeden na 1624 rok, drugi na 1629 rok, zachowały się w rękopisach, nie są jednak najprawdopodobniej autografami. Pod względem językowym reprezentują one polszczyznę południowokresową XVII wieku, czyli historyczną odmianę regionalną języka polskiego używaną na dawnych Kresach Południowo-Wschodnich, pozostającą pod wpływem języka ruskiego (ukraińskiego). Analiza językowa, ograniczona do przedstawienia kresowych regionalizmów fonetycznych, wykazała, że badane listy poświadczają szereg istotnych cech tej odmiany, takich jak np. przejście grupy *eń* w *ę* w pozycji przed spółgłoską szczelinową *s*, wygłosowe *-ć* w miejscu *-c*, przejście *ś* w *š* przed *l'*, zachowanie *l'* przed samogłoskami innymi niż *i*, mieszanie spółgłosek *l* i *ł*, formy *z r* w miejscu *rz* oraz formy hiperpoprawne *z rz* (lub *rż*) zamiast *r*, formy z twardą grupą *ke* oraz *ky* i inne. Niektóre właściwości bardzo charakterystyczne dla polszczyzny południowokresowej, jak np. redukcja i zwężenie samogłoski nieakcentowanej, nie znalazły jednak w analizowanych tekstach swojego potwierdzenia.

Słowa kluczowe: polszczyzna XVII wieku, polszczyzna południowokresowa, epistolografia, Jan Borecki

PHONETIC FEATURES OF THE POLISH LANGUAGE OF THE SOUTHERN
BORDERLAND IN THE LETTERS BY JAN (HIOB) BORECKI,
THE METROPOLITAN OF KIEV, FROM THE YEARS 1624–1629

Summary

The article includes graphical and phonetic description of two letters written by Jan (Hiob) Borecki, the Orthodox metropolitan of Kiev in the years 1620–1631. Addressed to prince Krzysztof Radziwiłł, the letters dated 1624 and 1629 were preserved as manuscripts, but probably they are not autographs. In terms of language, they represent the Polish language of the Southern Borderland in the 17th century – the historical regional variety of the Polish language of former South-Eastern Borderland, influenced by the Ruthenian (Ukrainian) language. Linguistic analysis, restricted to depicting the phonetic regionalisms of the Borderland, has shown that the examined letters authenticate many significant features of the variety in question, such as for example: transition of the *eń* group into *ę* while before fricative consonant *s*, occurrence of the final *ć* in the place of *c*, transition of *ś* into *š* before *l'*, the way *l'* was used before vowels other than *i*, mixing of consonants *l* and *ł*, forms including *r* in the place of *rz* as well as hypercorrect forms including *rz* (or *rż*) in the place of *r*, forms with strong *ke*, *ky* and other groups. However, there are some features that are characteristic

---

for the Polish language of the Southern Borderland, for example reduction and narrowing of an unstressed vowel which are not confirmed in the analysed texts.

Key words: Polish language in the 17th century, the Polish of the Southern borderland, epistolography, Jan Borecki

Katarzyna Sikorska-Bujnowicz
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny,
Katedra Językoznawstwa Niemieckiego i Stosowanego
Zakład Językoznawstwa Niemieckiego; Poland
e-mail: k.sikorska_bujnowicz@poczta.onet.pl

Z CZEGO ŚMIEJĄ SIĘ NIEMCY? SŁÓW KILKA O NIEMIECKIM ŻARCIE

Streszczenie

Artykuł jest próbą sklasyfikowania żartów na przykładzie języka niemieckiego. Szczególnie istotne i interesujące jest przy tym również pytanie o kwestie decydujące o humorystycznym charakterze tekstu i wskazanie na jego strukturę i cechy. Rozważania na ten temat poparte są przykładami żartów, pochodzących z niemieckich stron internetowych. Analiza znalezionych tam tekstów wykazała, że można wyodrębnić trzy grupy żartów (o kobietach i mężczyznach, o blondynkach oraz o poszczególnych zawodach), cieszących się największą popularnością i ocenianych przez internautów jako „bardzo dobre” i „dobre”. Z analizy wynika ponadto, że najczęściej stosowanym językowym środkiem budowania humoru jest polisemia. Analiza skryptów wykazała zaś, że w większości przypadków, przede wszystkim w grupie żartów o kobietach oraz w osobnej grupie żartów o blondynkach, temat i cel żartu są tożsame, natomiast w przypadku żartów na temat konkretnych grup zawodowych temat i cel uzależnione są od prezentowanego zawodu, zwłaszcza od podkreślanych cech jego przedstawicieli.

Słowa kluczowe: badania nad humorem, niemieckie poczucie humoru, żart i norma, klasyfikacja żartów, struktura żartów

WHAT DO THE GERMANS LAUGH AT? SOME REMARKS ON THE GERMAN JOKE

Summary

This article attempts to describe the classification of jokes on the example of the German language. The question of what determines text to be understood as a humorous and what structure and characteristics it must have in order to be classified as a joke is also important and particularly interesting. These considerations have been covered with the joke examples that come from the German websites. The analysis of the jokes offered on the German website has proved that three joke groups (the women jokes, the blonde jokes and the occupations jokes), that enjoy the greatest popularity with the recipients and that they have “good” and “very good” reviews, can be distinguished. The analysis of the texts shows that polysemy was most often used for the humorous purposes. While analyzing the script, it was noted that in most cases, especially in the group of women and man and the blonde jokes, the subject and the target can be equated with variations on the theme and the target in occupations jokes, depending on which profession they are addressed to, and which qualities of the figures should be emphasized.

Keywords: humor research, joke and standard, German sense of humor, classification of jokes, structure of jokes

Dorota Szagun
Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Humanistyczny
Zakład Historii i Pragmatyki Języka Polskiego
al. Wojska Polskiego 69, 65-001 Zielona Góra; Poland
e-mail: d.szagun@ifp.uz.zgora.pl

SYLWA JAKO ŚWIADECTWO SARMACKICH OBYCZAJÓW. PRZYCZYNEK DO BADAŃ

Streszczenie

Sylwa szlachecka jest jednym z najsilniej reprezentowanych typów tekstu w Rzeczypospolitej Szlacheckiej od XVI do XIX wieku. Jest także wyraźnie związana z dominującą w tym okresie szlachecką wspólnotą komunikatywną, stając się odzwierciedleniem sarmackich obyczajów. Samo pisanie sylw jawi się jako powszechny zwyczaj językowy, w swym tworzywie i treści ujawniając kolejne ślady obyczajów. Z punktu widzenia genologii lingwistycznej, sylwa jawi się jako kategoria kulturowa, ujmowana w wymiarze formotwórczym, poznawczym, komunikacyjnym, stylistycznym i historycznym. W niniejszym artykule podjęto próbę omówienia jednego z aspektów – sylwy jako kategorii komunikacyjnej. Bogactwo gatunków, ich hybrydyczność, typowość dla różnych kategorii ponadgatunkowych odzwierciedla gusta i potrzeby szlachty, dając wyraz mentalności sarmackiej czasów saskich.

Słowa kluczowe: gatunek, obyczaj, sylwa, szlachta, wspólnota komunikatywna

SILVA AS A TESTIMONY SARMATIAN CUSTOM. INTRODUCTION TO THE STUDY

Summary

Nobles' silva is one of the most strongly represented types of text in the Nobles' Republic from the sixteenth to the nineteenth century. It is also clearly linked to the dominant in this period noble communicative community, becoming a reflection of the Sarmatian customs. Writing the silva itself appears to be a common linguistic usage, revealing further traces of customs in its material and content. From the point of view of linguistic genology, silva is seen as a cultural category, recognized in the creating, cognitive, communicative, stylistic and historical dimensions. This article attempts to discuss one aspect – silva as a category of communication. The richness of genres, their hybridity, typicality for different categories reflects the tastes and needs of the nobility, expressing the Sarmatian mentality of Saxon times.

Keywords: genre, custom, silva, nobility, communicative community

Ewa Szkudlarek-Śmiechowicz
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Współczesnego Języka Polskiego,
ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź, Poland
e-mail: ewa_smiech@wp.pl

PRZYPISY RZECZOWE A TEKST GŁÓWNY W PUBLIKACJACH NAUKOWYCH

Streszczenie

Obecność przypisów w publikacji naukowej powoduje rozbitcie przekazu na tekst zasadniczy i jego odautorskie uzupełnienia, co w płaszczyźnie formalnej prowadzi do swoistego zakłócenia spójności i recepcji tekstu, ale w płaszczyźnie semantyczno-funkcjonalnej odwrotnie – zwiększa szansę na właściwe zrozumienie wypowiedzi naukowej.

Celem artykułu jest ustalenie relacji spójnościowych (formalnych i pojęciowo-funkcjonalnych) między tekstem zasadniczym publikacji naukowych a stosowanymi w nich przypisami rzeczowymi. Materiał egzemplifikacyjny obejmuje wybrane prace naukowe z zakresu humanistyki wybitnych współczesnych polskich językoznawców.

Przypisy rzeczowe, podobnie jak tekst zasadniczy publikacji naukowej, mają bardzo wyraziste, eksplicytne środki więzi, mimo to w warstwie strukturalnej dekomponują wypowiedź na tekst zasadniczy i tekst poboczny. Formalna więź między nimi wyraża się przede wszystkim za pomocą leksykalnych środków kohezji oraz środków metatekstowych, wzmocnianych bardzo często nawiązaniem zaimkowym.

Przypis rzeczowy jest zawsze niesamodzielny pod względem poznawczo-pragmatycznym, łączy go z tekstem zasadniczym treściowy stosunek włączający, choć nie zawsze stosunek włączający ma charakter formalny, czego przykładem są przypisy dekomponujące wypowiedzenie.

Tekstowe funkcje przypisów: definiowanie, wyjaśnianie, komentowanie, uzupełnianie, polemika, dygresja, są składowymi ich funkcjami dyskursywnymi: łączenia członków wspólnoty naukowej, oddziaływania na nią, ustanawiania hierarchii w jej obrębie i kompetencji badawczych autora publikacji.

Słowa kluczowe: tekst naukowy, przypis rzeczowy, spójność

FOOTNOTES AND THE MAIN BODY OF TEXT IN SCIENTIFIC PUBLICATIONS

Summary

The presence of footnotes in a scientific publication divides the message into the main text and supplementations provided by the author, which, on the formal plane, leads to specific disruptions of the cohesion and reception of the text and has the opposite effect on the semantic and functional plane – it increases the chances on proper understanding of a scientific text.

The aim of the article is to define cohesion relationships (formal as well as notional-functional) between the main text of a scientific publications and footnotes used in them. Examples include selected scientific works in humanities by eminent contemporary Polish linguists.

Footnotes, just as the main text of a scientific publication, have very distinct, explicit relating means, but despite this, it still divides the message into the basic and additional texts at the struc-

---

tural level. The formal relation between them is mostly expressed lexical means of cohesion and by metatext means, which are very frequently enhanced by the use of pronouns.

A footnote is never independent in cognitive and pragmatic terms, there exists an inclusive relation between it and the main text; however, this relation does not always have a formal character, which is exemplified by footnotes dividing the text.

Text functions of footnotes: defining, explaining, commenting, supplementing, arguing, digressions are components of their discursive function: connecting members of the scientific community, influencing it, establishing a hierarchy within it and research competences of the author of the publication.

Keywords: scientific text, footnote, cohesion / coherence

Ewelina Zajac
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Dialektologii Polskiej i Logopedii
ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź, Poland
e-mail: ewelina-zajac@wp.pl

BUDOWA SŁOWOTWÓRCZA OJKONIMÓW
I ANOJKONIMÓW JEDNOSKŁADNIKOWYCH
(NA PODSTAWIE MATERIAŁU Z TERENU POWIATU TURECKIEGO)

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie procesów słowotwórczych, które miały wpływ na powstanie nazw obiektów zamieszkałych i niezamieszkałych w powiecie tureckim. Przedmiotem analizy słowotwórczej są toponimy – ojko- i anojkonimy – jednoskładnikowe, czyli syntetyczne. Nazwy tego typu powstały na tym terenie przy udziale 61 sufiksów. Na podstawie analizy materiału stwierdzić można, że wschodnia część województwa wielkopolskiego różni się od jej części zachodniej pod względem budowy słowotwórczej niektórych nazw terenowych. Obecnie, na omawianym obszarze, prawie wcale nie powstają nowe nazwy terenowe, o czym przekonuje wyraźna przewaga nazw o utrwalonej w polskiej toponimii budowie słowotwórczej.

Słowa kluczowe: toponimy, słowotwórstwo, ojkonimy, anojkonimy

FORMATIVE CONSTRUCTION OF THE SINGLE-COMPONENT
OIKONYMS AND ANOIKONYMS
(ON THE BASIS OF DATA FROM THE DISTRICT OF TUREK)

Summary

The aim of this article is presentation of the word-formative processes affecting the origin of the objects inhabited and uninhabited in Turek district. The subject of the word-formative analysis are toponyms – oikonims and anoikonims – single-component, in other words synthetic. Names of this type arisen in the area with the participation of 61 suffixes. On the basis of this analysis it can be stated that the eastern part of Wielkopolska province differs from its western part when it comes to the word-formative construction of some of the field names. Currently, in the particular area there are appearing new field names as we are convinced by a clear advantage of the names fixed in Polish toponymy formative construction.

Keywords: toponyms, word-formation, oikonims, anoikonims

Rafał Zarębski
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Historii Języka Polskiego
ul. Pomorska 171/173, 90-236 Łódź, Poland
e-mail: rafzar@interia.pl

NAGROMADZENIA LEKSEMÓW WSPÓLFUNKCYJNYCH JAKO ELEMENT
STYLU XVI-WIECZNEJ PROZY PAMIĘTNIKARSKIEJ
(NA MATERIALE DIARIUSZA MIKOŁAJA KRZYSZTOFA RADZIWIŁŁA)

Streszczenie

W artykule zwrócono uwagę na jedną z ważniejszych cech stylowych dawnej prozy pamiętnikarskiej, jaką jest występowanie ciągów synonimicznych. Kryterium genetyczne pozwoliło wyodrębnić szeregi złożone z: 1) jednostki leksykalnej pochodzenia obcego (łacińskiego, włoskiego, orientального itd.) i rodzimego, np. *bonaccia – ucichnienie wiatru*; 2) dwóch leksemów rodzimych, np. *odnoga morska – jezioro*; 3) leksemu rodzimego i obcego, np. *grosz – majdyn* oraz 4) dwóch leksemów obcych, np. *caurus – magistro*. Typ pierwszy tworzą zazwyczaj wyrazy równoznaczne, natomiast leksemy należące do pozostałych grup są zwykle bliskoznaczne. Omawiane szeregi, objaśniając sens wielu wyrazów nieznanych polszczyźnie końca XVI wieku, pełnią najczęściej funkcję semantyczną. Niekiedy mają także charakter ozdobny, a sporadycznie – ekspresywny. Zwrócono także uwagę na wielość formuł metajęzykowych wprowadzających wyrazy synonimiczne: *to jest, po naszymu, po łacinie, po włosku, zową, rozumie się*, objaśnienia z łącznikiem wyzerowanym.

Słowa kluczowe: stylistyka, synonim, pamiętnik, historia języka

THE COLLECTION OF CO-FUNCTIONAL LEXEMES AS AN ELEMENT
OF THE 16TH-CENTURY STYLE OF THE DIARIST PROSE
(BASED ON THE DIARY OF MIKOŁAJ KRZYSZTOF RADZIWIŁŁ)

Summary

The article mentioned one of the most important stylistic feature of the old diarist prose, that is the occurrence of synonymic series. The genetic criterion made it possible to distinguish series composed of: 1) lexemes of foreign origin (Latin, Italian, Oriental etc.) and native, such as: *bonaccia – ucichnienie wiatru*; 2) two native lexemes, such as: *odnoga morska – jezioro*; 3) native and foreign lexemes, such as: *grosz – majdyn* and 4) foreign lexemes, such as: *caurus – magistro*. The first type of lexemes is characteristic of words of equivalent meaning, whereas lexemes which belong to three other types are usually synonymous. The series discussed, while explaining the meaning of a lot of words not known to 16th-century Polish, usually perform the semantic function. Sometimes they also have the ornamental character and, sporadically, the expressive character. Attention was also devoted to the multiplicity of metalinguistic formulae which introduce synonymic words: *jest, po naszymu, po łacinie, po włosku, zową, rozumie się*, explanations without the copula.

Keywords: stylistics, synonym, diary, history of language